

DIE PROFANEN BAU- UND KUNSTDENKMÄLER
DER STADT LINZ
DIE ALTSTADT

Bearbeitet von
ALEXANDER WIED

Basierend auf Vorarbeiten von
JUSTUS SCHMIDT

Mit Beiträgen von
RENATE KUX-JÜLG
und
GEORG WACHA

Herausgegeben vom
Institut für österreichische Kunstforschung des Bundesdenkmalamtes
in Zusammenarbeit mit der
Kulturverwaltung der Stadt Linz

Redigiert von Marlene Zykan

VERLAG ANTON SCHROLL & CO · WIEN

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	5
Verzeichnis der Abkürzungen	11
Literaturübersicht (inkl. der im Text verwendeten Abkürzungen).....	12
Alte Ansichten und Pläne der Stadt Linz bis 1800, zusammengestellt von GEORG WACHA .	17
 EINLEITUNGEN	
Zur Vor- und Frühgeschichte der Stadt Linz, von RENATE KUX-JÜLG	21
Die städtebauliche Entwicklung von Linz, von ALEXANDER WIED	33
 BESCHREIBENDER TEIL	
Von ALEXANDER WIED nach Vorarbeiten von JUSTUS SCHMIDT, mit Beiträgen von GEORG WACHA	
Übersichtsplan über die Altstadt von Linz	50, 51
Adlergasse	52
Nr. 11 S. 52; Nr. 13 S. 52; Nr. 15 S. 52; Nr. 4 S. 53; Nr. 6 S. 53; Nr. 8 S. 54; Nr. 10 S. 54; Nr. 12 S. 54; Nr. 14 S. 55; Nr. 16 S. 56; Nr. 18 S. 56; Nr. 20 S. 56; Nr. 22 S. 56; Nr. 24 S. 56; Nr. 26 S. 56; Abgekommene Bauten: Nr. 1 S. 57; Nr. 3 S. 57; Nr. 5 S. 57; Nr. 7 S. 57; Nr. 9 S. 58; Nr. 2 S. 58	
Altstadt	58
Nr. 1 S. 59; Nr. 5 S. 59; Nr. 7 S. 62; Nr. 9, Altes Zinngießer-Haus S. 62; Nr. 11 S. 63; Nr. 13, Wilheringer Stiftshaus S. 63; Nr. 15, Freihaus Traun S. 69; Nr. 17, Starhemberger Freihaus S. 71; Nr. 2, Losensteiner Freihaus S. 75; Nr. 4, Konrad Vogel-Haus S. 78; Nr. 6 und Nr. 8, Freihaus Salburg S. 79; Nr. 10, Kremsmünsterer Stiftshaus S. 81; Nr. 12, Scherffenbergisches Freihaus, später Waaghaus S. 86; Nr. 14, Hebenstreit-Haus S. 89; Nr. 16, Altes Buchbinder-Haus S. 90; Nr. 18 S. 90; Nr. 20, Altes Goldschmied-Haus S. 91; Nr. 22, Gasthof „Zum Schwarzen Bock“ S. 91; Nr. 26 S. 92; Nr. 26a S. 92; Nr. 28, Altes Büchsenhaus, später Starhemberger Freihaus S. 92; Nr. 30, Khevenhüllersches Freihaus S. 93; Abgekommene Bauten: Nr. 3 S. 96	
Annagasse	97
Nr. 1 S. 98; Nr. 2 S. 98; Nr. 4 S. 99	
Badgasse	99
Nr. 7 S. 99; Nr. 9 S. 100; Nr. 16 S. 100; Nr. 18 S. 101; Abgekommene Bauten: Nr. 1 S. 102; Nr. 3 S. 102; Nr. 5 S. 102; Nr. 2 S. 103; Nr. 4 S. 103; Nr. 6 S. 103; Nr. 8 S. 103; Nr. 10 S. 103; Nr. 12 S. 104; Nr. 14 S. 104	
Domgasse	104
Nr. 1, ehemaliges Jesuitenkollegium, jetzt Hauptpost S. 104; Nr. 3, Domstöckl S. 122; Nr. 5 S. 122; Nr. 7 S. 123; Nr. 2 S. 123; Nr. 4 S. 123; Nr. 6 und Nr. 8 S. 125; Nr. 10 S. 125; Nr. 12 S. 126; Nr. 14 S. 128; Nr. 16 S. 128; Nr. 18 S. 128; Nr. 20 S. 128; Nr. 22 S. 128; Abgekommene Bauten: Nr. 9 S. 128	
Graben	129
Nr. 1 S. 130; Nr. 3 S. 130; Nr. 5 S. 130; Nr. 7, Hergeth-Haus S. 130; Nr. 9 Freihaus Eckhart S. 134; Nr. 11 S. 134; Nr. 15 S. 135; Nr. 15a S. 136; Nr. 17 S. 136; Nr. 19 S. 137; Nr. 21, 21a, 21b S. 137; Nr. 25 S. 138; Nr. 27 S. 138; Nr. 29 S. 139; Nr. 31, Männerhof S. 139; Nr. 33 S. 140; Nr. 35 S. 140; Nr. 2 S. 140; Nr. 4 S. 140; Nr. 8 S. 141; Nr. 10 S. 141; Nr. 12 S. 142; Nr. 14 S. 142; Nr. 16 S. 142; Nr. 22 S. 143; Nr. 24, Gasthof „Zum Mühlviertler“ S. 144; Nr. 26 S. 144; Nr. 28 S. 145; Nr. 30 S. 145; Nr. 32 S. 145; Nr. 32b S. 146; Nr. 34 S. 146; Nr. 36 S. 147; Nr. 42 S. 147; Nr. 44 S. 147; Abgekommene Bauten: Nr. 18 S. 147; Nr. 20 S. 148	
Hahnengasse	148
Nr. 1 S. 149; Nr. 3 S. 149; Nr. 5 S. 150; Nr. 7 S. 150; Nr. 2 S. 150; Abgekommene Bauten: Nr. 4 S. 150; Nr. 6 S. 151; Nr. 8 S. 152; Nr. 10 S. 152; Nr. 12 S. 152	

Hauptplatz	152
Dreifaltigkeitssäule S. 155; Glockenring S. 160; Nr. 1, Rathaus S. 160; Nr. 2 S. 173; Nr. 3 S. 177; Nr. 4, Ehrentletzberger-Haus S. 178; Nr. 5–9, Brückenkopfgebäude S. 181; Nr. 10, Hartwagner-Haus S. 183; Nr. 11, Bank für Oberösterreich und Salzburg S. 188; Nr. 12, Kappler-Haus S. 189; Nr. 13, Doblinger-Haus S. 191; Nr. 14, Kirchmayr-Haus S. 192; Nr. 15, Konditor-Haus S. 194; Nr. 16 S. 196; Nr. 17 S. 197; Nr. 18, Feichtinger-Haus S. 199; Nr. 19 S. 201; Nr. 20, Schmidtberger-Haus S. 203; Nr. 21, ehemaliger Gasthof „Zum Elefanten“ S. 204; Nr. 22 S. 205; Nr. 23, ehemaliges gräflich Windhagsches Haus S. 206; Nr. 24 S. 208; Nr. 25 S. 210; Nr. 26 S. 210; Nr. 27, ehemaliges Palais Weissenwolf S. 210; Nr. 28 S. 213; Nr. 29, Apothekerhaus „Zum weißen Adler“ S. 215; Nr. 30 S. 217; Nr. 31 S. 218; Nr. 32 S. 219; Nr. 33 S. 220; Nr. 34, ehemaliger Gasthof „Zur Stadt Frankfurt“ S. 221; Abgekommene Bauten: Unteres Wassertor S. 222; Pranger S. 222; Marktfreieung S. 223; Hauptwache S. 224; Nr. 5 S. 225; Nr. 6, Obermautamt S. 226; Nr. 7, ehemaliges Freihaus Spindler S. 228; ad Nr. 7, Wasserapotheke, Beethoven-Haus S. 230; Nr. 8, Altes Mauthaus, Sparkassengebäude S. 231; Nr. 9, Peisser-Haus S. 233	
Hofberg	234
Nr. 1–3, Raiffeisenhof, S. 235; Nr. 5 S. 235; Nr. 7 S. 240; Nr. 9 S. 240; Nr. 11 S. 241; Nr. 2 S. 241; Nr. 4 S. 241; Nr. 6 S. 243; Nr. 8 S. 244; Nr. 10, Apothekerhaus S. 245; Abgekommene Bauten: Oberes Wassertor S. 248; Nr. 1 S. 249; Nr. 3 S. 249	
Hofgasse	250
Nr. 1 S. 250; Nr. 3 S. 250; Nr. 5, Gasthof „Zum goldenen Anker“ S. 250; Nr. 7, Freihaus Hohenfeld S. 251; Nr. 9, Starhemberger Freihaus S. 256; Nr. 11 S. 257; Nr. 13 S. 258; Nr. 15 S. 260; Nr. 17 S. 260; Nr. 19, Freihaus Geumann S. 260; Nr. 21, Freihaus Schallenberg S. 260; Nr. 23, ehemalige kaiserliche Landkanzlei S. 261; Nr. 2–4 S. 263; Nr. 6 S. 263; Nr. 8 S. 264; Nr. 10 S. 264; Nr. 12 S. 264; Nr. 14 S. 266; Nr. 16 S. 266; Nr. 18 S. 266; Nr. 20, Hoheneckisches Freihaus S. 267; Nr. 22, Freihaus Jörgler S. 268	
Klammstraße	269
Nr. 1 S. 270; Nr. 3, Kuefsteinisches Freihaus S. 272; Nr. 5 S. 275; Nr. 7, Freihaus Salzburg S. 275; Nr. 9, Clamsches Freihaus S. 276; Nr. 2, Danmiller-Haus S. 276; Nr. 4 S. 279; Nr. 6 S. 280; Nr. 8 S. 282; Nr. 10, S. 282; Nr. 12 S. 282; Nr. 14 S. 282; Nr. 16 S. 282; Nr. 18 S. 283; Nr. 20 S. 283; Nr. 20a S. 284; Abgekommene Bauten: Nr. 9, ehemaliges Clamsches Freihaus, S. 284; Nr. 2–22, ehemaliger Hofgarten S. 285; Nr. 22, ehemaliges Freihaus Perger S. 285	
Klosterstraße	286
Nr. 1 S. 287; Nr. 3 S. 287; Nr. 5 S. 288; Nr. 7, Amtshaus der Oberösterreichischen Landesregierung S. 288; Nr. 11 S. 292; Nr. 2 S. 292; Nr. 4 S. 292; Nr. 6, Höbling-Haus S. 292; Nr. 8 S. 293; Nr. 10 S. 293; Nr. 12 S. 295; Nr. 14 S. 296; Nr. 16 S. 296; Nr. 18, Baderhaus S. 297; Nr. 20 S. 297	
Neutorgasse	297
Nr. 1 S. 298; Nr. 3 S. 299; Nr. 5 S. 299; Nr. 4 S. 299; Nr. 6 S. 299; Abgekommene Bauten: Nr. 7 S. 300; Nr. 2 S. 300	
Obere Donaulände	300
Nr. 1–5, Brückenkopfgebäude S. 302; Nr. 7–9, Raiffeisenhof S. 302; Nr. 11, Hotel „Roter Krebs“ S. 303; Nr. 13 S. 304; Nr. 15, ehemalige Kaiserliche Salzkammer S. 304; Nr. 17 S. 306; Abgekommene Bauten: Nr. 1, Vicedomhaus S. 307; Nr. 3 S. 308; Nr. 5 S. 308; Nr. 19 S. 308	
Pfarrgasse	308
Nr. 1 S. 309; Nr. 3 S. 310; Nr. 7 S. 310; Nr. 9 S. 311; Nr. 13 S. 311; Nr. 15 S. 311; Nr. 17 S. 314; Nr. 2 S. 314; Nr. 4 S. 314; Nr. 6 S. 314; Nr. 8 S. 315; Nr. 10 S. 315; Nr. 12, Gasthaus „Zum goldenen Pflug“ S. 318; Nr. 14 S. 319; Nr. 16 S. 320; Nr. 18 S. 320; Nr. 20, Garstener bzw. Mondseer Stiftshaus S. 321; Abgekommene Bauten: Nr. 5 S. 323; Nr. 11 S. 323	
Pfarrplatz	324
Nr. 1, ehemaliges St. Anna-Stiftshaus S. 325; Nr. 2 S. 326; Nr. 3 S. 328; Nr. 4, Stadtpfarrhof S. 329; Nr. 6 S. 336; Nr. 7 S. 336; Nr. 8 S. 336; Nr. 10 und Nr. 10a, Öxl-Haus S. 338; Nr. 11, Gasthof „Zum goldenen Kreuz“ S. 340; Nr. 12 S. 341; Nr. 13 S. 343; Nr. 14, Hauptpost S. 344; Nr. 15 S. 344; Nr. 16 S. 345; Nr. 17, Garstener Stiftshaus S. 346; Nr. 18 S. 349; Nr. 19, Altes Münzhaus S. 349; Abge-	

kommene Bauten: Nr. 5, Lateinschule und „Organistenstöckl“ S. 351; Nr. 9 S. 352; Nr. 14, Salzburgerhof und alter Pfarrhof S. 353

Promenade	354
Geißelsäule, sog. Fadingersäule S. 357; Stifter-Denkmal S. 357; Hessen-Denkmal S. 357; Glockenring S. 358; Nr. 1 S. 358; Nr. 3 S. 358; Nr. 5 S. 358; Nr. 7, Starhembergsches Haus bzw. Hoheneckisches Freihaus S. 359; Nr. 9, Freihaus Starhemberg S. 361; Nr. 11, Allgemeine Sparkasse S. 363; Nr. 15 S. 369; Nr. 17–19, Hotel „Zu den drei Mohren“ S. 371; Nr. 21 S. 372; Nr. 23 S. 372; Nr. 25 S. 374; Nr. 27 S. 375; Nr. 29, Ständisches Oberenehmerhaus S. 375; Nr. 31–41, ehemaliger Hofgarten S. 376; Nr. 31, Perückenmacherhaus S. 376; Nr. 33 S. 377; Nr. 37, ehemalige ständische Reitschule, Landwirtschaftskammer S. 379; Nr. 39, Landestheater S. 382; Nr. 2 S. 395; Nr. 4 S. 395; Nr. 6 S. 395; Nr. 8, Wagnerwerkstatt-Haus S. 395; Nr. 10 S. 397; Nr. 12 S. 397; Nr. 14 S. 397; Nr. 16 S. 397; Nr. 22 S. 397; Nr. 24 S. 398; Nr. 26 S. 398; Nr. 28 S. 398; Nr. 30 S. 398; Nr. 32 S. 398; Abgekommene Bauten: Nr. 11 S. 399; Nr. 13 S. 399; Nr. 31–41, ehemaliger Hofgarten S. 399; Nr. 18 S. 401; Nr. 20 S. 402	
Rathausgasse	402
Nr. 1 S. 402; Nr. 3 S. 402; Nr. 5, Kepler-Wohnhaus S. 403; Nr. 7–11 S. 405; Nr. 2, Rathaus S. 406; Nr. 4, Gerichtshaus S. 406; Nr. 6 S. 407; Nr. 8, Freihaus-Khautten S. 409; Nr. 10 S. 411	
Rechte Donaustraße	411
Nr. 1 S. 411; Nr. 3 S. 411; Nr. 5 S. 411; Nr. 7 S. 411; Nr. 2 S. 411; Nr. 4 S. 411	
Schmidtorstraße	411
Nr. 1 S. 413; Nr. 3 S. 414; Nr. 5 S. 415; Nr. 7 S. 415; Nr. 9 S. 416; Nr. 2 S. 417; Nr. 4 S. 419; Nr. 6 S. 420; Nr. 8 S. 420; Abgekommene Bauten: Schmidtor S. 421	
Tummelplatz	421
Nr. 1 S. 422; Nr. 2 S. 422; Nr. 3 S. 423; Nr. 4 S. 424; Nr. 5 S. 424; Nr. 10, Schloß S. 424; Nr. 14 S. 424; Nr. 16 S. 424; Nr. 17 S. 425; Nr. 18 S. 425; Nr. 19, ehemaliges Zeughaus S. 425; Abgekommene Bauten: Nr. 6 S. 426; Nr. 7 S. 426; Nr. 8 S. 426; Nr. 11 S. 426; Nr. 12 S. 426; Nr. 13 S. 426	
Untere Donaulände	427
Nr. 2, 2a und 4 S. 428; Nr. 6, Adalbert Stifter-Haus S. 428; Nr. 8 S. 429; Nr. 10 S. 430; Nr. 12 S. 430; Nr. 14 S. 431; Abgekommene Bauten: Nr. 4, Städtisches Wassertheater, Quireinsches Stiftungshaus S. 432	
Zollamtstraße	434
Nr. 1 S. 434; Nr. 7, Hauptzollamt S. 436; Nr. 2 S. 440; Nr. 16 S. 440; Nr. 18 S. 440; Nr. 20 S. 440; Nr. 22 S. 441; Nr. 24 S. 441; Nr. 26, Herstorfer-Haus S. 441; Nr. 23 S. 442; Abgekommene Bauten: Nr. 3, Quireinsches Stiftungshaus S. 442; Nr. 5 S. 444; ad Nr. 7, Sommertheater S. 444; Nr. 2 S. 444; Nr. 4 S. 444; Nr. 6 S. 444; Nr. 8 S. 444; Nr. 10 S. 444; Nr. 12 S. 444; Nr. 14 S. 444	
Landhaus	444
Schloß	475
VERZEICHNISSE:	
Ortsverzeichnis	531
Künstler- und Handwerkerverzeichnis	535
Allgemeines Personenverzeichnis	542
Ikonographisches Verzeichnis	549
Abbildungsnachweis	551